

РОЗДІЛ 1

ГЕОГРАФІЯ США

ПРОБЛЕМИ ТА РЕГІОНИ

Цю книжку присвячено географії Сполучених Штатів Америки. І хоча ми будемо розглядати у ній особливості фізичної географії країни, проте плануємо зосередити нашу увагу не лише на описі ландшафтів, кліматичних зон, ґрунтів, рослинних форм, але й на результатах впливу людини на навколишнє середовище.

Це не означає, що ми зовсім не приділятимемо увагу власне природним явищам. Фактично вони відіграють основну роль у нашому житті, впливаючи на діяльність людини. Так, наприклад, один з важливих фактів, що вплинув на формування Нью-Йорка, – це те, що місто лежить на берегах однієї з найкращих у світі природних гаваней. А тривалий період вегетації та м'яка зима створили чудові умови для того, щоб Південна Флорида стала лідером у вирощуванні апельсинів, лимонів та цукрової тростини.

Водночас це не означає, що м'який флоридський клімат автоматично зумовив високі врожаї апельсинів, чи що лише зручність Нью-Йоркської гавані зумовила появу і подальший розвиток цього міста. Навколишнє середовище лише певним чином окреслює межі людських можливостей, але не визначає саме по собі людську діяльність. Загалом, чим вищий рівень розвитку технологій, тим ширші можливості має людина змінювати навколишнє середовище.

Звичайно, неможливо водночас описати все, що належить до географії Сполучених Штатів Америки. Тому ми вирішили певною мірою досить умовно розділити країну на кілька зон, кожна з яких має свої особливості розвитку, що склалися під впливом різних взаємодіючих факторів. Ми виділили ці фактори для того, щоб тематично сформулювати структуру розділів.

ОСНОВНІ ЯВИЩА

Деякі явища характерні для всіх Сполучених Штатів Америки, незважаючи на розлогість їхньої території, регіональні географічні відмінності чи кордони між штатами. Ці явища однаково виявляються всюди, впливаючи на те, як американці облаштовують свою країну.

Урбанізація: Мільйони американців, незважаючи на те, що вони живуть у містах, воліють вважати свою країну загалом сільською, і часом здається, що вони цілком щиро вірять, що саме це є основою американського національного духу. Водночас немає особливих підстав нині так вважати, адже близько 70 відсотків сучасних американців живе

у містах, а понад 40 відсотків – у містах із населенням в один мільйон мешканців, а то й більше. У 1990 році селян (тобто фермерів з родинами) у Сполучених Штатах проживало близько 5 мільйонів (2 відсотки від усього населення). Цей відсоток весь час зменшується, починаючи з першого перепису населення у 1790 році, коли сільське населення в Америці перевищувало 90 відсотків від усього населення.

Ми хотіли б особливо наголосити на кількох важливих особливостях американської урбанізації. Міста загалом мають особливу форму і особливе планування. Більшість американських міст мають вигляд сітки з прямокутників. Почасти це результат культурних традицій, почасті на це впливало бажання найефективніше забезпечити різноманітні перевезення, ще до появи автомобільного транспорту, а почасті це сталося тому, що завдяки такому плануванню легше охороняти і контролювати територію міста. Кожне місто, як правило, складається з кількох різних за функціональним призначенням промислових і торгівельних кварталів, житлових районів, територій складів тощо. Міста можуть існувати для задоволення різноманітних потреб держави та її громадян. Так, деякі з них відіграють важливу роль як транспортні центри. Інші виконують певні адміністративні функції або ж можуть бути центрами відпочинку чи промислового виробництва. Більшість міст у США – власне, всі великі міста – виконують багато різноманітних функцій. Водночас для більшості з них характерні якісь певні особливі функції, які передусім впливали на їхній розвиток і донині формують їхнє неповторне обличчя.

Власне швидке зростання міст у Сполучених Штатах в останні 100 років, поряд з високою мобільністю міського населення, стало найбільш характерною рисою процесу урбанізації в державі. У деяких регіонах ці процеси урбанізації призвели до створення міських агломерацій, у яких перемішалися райони, адміністративно належні до різних міст.

Індустріалізація: Значна частина населення Сполучених Штатів прямо чи опосередковано працює у виробничій сфері. Більшість міст було засновано і бурхливо розвивалося саме, передусім, під впливом цього фактора.

Нині існує велика регіональна спеціалізація у виробництві, що склалася історично почасті в результаті наявності чи відсутності тих чи інших джерел сировини, а почасті як

результат усталених виробничих зв'язків. Адже логіка підприємництва вимагає, наприклад, з метою зменшити витрати на перевезення, розміщувати підприємства з виробництва окремих деталей поруч із підприємством, яке випускає вже готову продукцію.

На промислову спеціалізацію регіонів також дуже впливає такий фактор, як різниця у кваліфікації робітників, у якості транспортних засобів, а також нерідко це можуть бути і певні політичні мотиви. Водночас регіони намагаються спеціалізуватися на виробництві саме тих товарів, які з точки зору можливого прибутку найкраще виробляти саме тут. З іншого боку, наслідком такої спеціалізації є взаємозалежність різних регіонів. Лише кілька великих регіонів у США є дійсно самодостатніми з точки зору виробництва різноманітних товарів, хоча місцеві патріоти у багатьох регіонах мають і дещо іншу думку.

Висока мобільність: Добре розвинена транспортна мережа Сполучених Штатів – важливий елемент інтенсивної економічної взаємодії регіонів. Товари та люди вільно пересуваються як по регіону, так і по всій країні. Тому і виникає велика залежність регіонів від спрямування та інтенсивності таких міжрегіональних потоків. Відносна ізоляція регіонів – явище незвичайне, хоча подекуди вона теж існує.

Близько 20 відсотків американців міняють своє місце проживання щороку. І хоча, у більшості випадків, така міграція має локальний характер, вона в свою чергу суттєво впливає і на міжрегіональний обмін населенням.

Аж до останнього десятиліття XIX ст. включно в Америці відбувалося постійне переселення на захід великих мас людей на незаселені прикордонні сільськогосподарські землі. Згодом міграційні потоки повернули у бік міст, що пропонували кращі умови життя та можливості для реалізації своїх здібностей. Згодом, коли економіка США увійшла у так звану постіндустріальну фазу, почалося постійне зростання кількості працівників у сфері обслуговування – тобто у невиробничій сфері. Раніше ці процеси відбувалися передусім у видобувній та переробній промисловості. Але працівники, зайняті у невиробничій сфері, набагато менше прив'язані до свого місця роботи, а отже, і до місця проживання, тому їх кількість постійно збільшується, особливо в регіонах, найбільш зручних для проживання.

Ресурси: У Сполучених Штатах близько 25 відсотків сільськогосподарської продукції виробляється на експорт. Крім того, країна у більшості випадків здатна самостійно забезпечити свої колосальні потреби у різноманітній сировині. Потенційно Сполучені Штати можуть бути найбільшим у світі постачальником на світові ринки багатьох видів несільськогосподарської сировини і є нині найбільшим у світі експортером вугілля.

Незважаючи на те, що у США переважає міське населення, видобувна промисловість потребує великої кількос-

ті робітників, які б мали проживати у невеликих селищах поблизу копалин. Те саме стосується і сільськогосподарського виробництва, яке провадиться з використанням великих земельних ділянок. Тому можна легко простежити безпосередній зв'язок між навколишнім середовищем та тим, як люди пристосувалися до його особливостей. В свою чергу уряд відіграє важливу роль, регулюючи та контролюючи експлуатацію земних надр, виробництво сільськогосподарської продукції та використання інших природних ресурсів. Зокрема, це пов'язано з тим, що подальший розвиток міст та промислового виробництва часом вимагає такої сировини, яка існує у США в недостатній кількості і яку вони змушені імпортувати.

Високі прибутки і високе споживання: Високий національний дохід США досягається за рахунок високої продуктивності праці, що вимагає в свою чергу широкого використання різноманітного устаткування та машин. Водночас сучасні машини вимагають великих енергетичних витрат. До цього спонукає також і мобільність американського суспільства. Високі прибутки значної частини населення зумовлюють зростання їхніх вимог і потреб, що в свою чергу призводить до підвищення споживання енергії.

Америка споживає близько 25 відсотків загальносвітового виробництва електроенергії. Сполучені Штати імпортують половину нафтових ресурсів від тих, що споживають, значну частину переробленої залізної руди та природного газу, майже все олово та алюміній, а також інші види сировини в значних кількостях.

Високі прибутки суттєво впливають і на структуру харчування. Американці їдять набагато більше м'яса і мають значно різноманітніше меню, ніж більшість населення інших країн. Виробництво яловичини та молочних продуктів – особливо важливі галузі американського сільського господарства.

Вплив на навколишнє середовище: Одним з наслідків високого рівня споживання у поєднанні з багатством природних ресурсів та їх інтенсивним використанням є помітне руйнування навколишнього середовища. Мінеральні ресурси майже неможливо видобувати з надр, не впливаючи на оточуючий світ. Їх переробка та використання в подальшому виробництві завжди забруднює повітря і воду.

Зростаюча небезпека таких негативних впливів на навколишнє середовище стимулює суперечку між прибічниками подальшого збільшення виробництва і тими, хто вимагає його згорання. Ця суперечка, в свою чергу, стимулює урядовий інтерес до проблеми захисту навколишнього середовища, з метою виробити компроміс між цими крайніми позиціями. В міру того, як власні природні ресурси зменшуватимуться, а їхня вартість і витрати на їх видобування і обробку зростатимуть, цей конфлікт набуватиме все більшого і більшого значення.

Політичні хитросплетіння: Сполучені Штати мають складну політичну систему, при якій закон главенствує, але будь-яка діяльність у державі є в компетенції багатьох органів виконавчої та законодавчої влади, частину з представників якої обирають, а частину призначають.

На всіх рівнях, окрім найвищого державного рівня, складність політичної структури призводить до виникнення багатьох проблем у діяльності державних службовців. Графства, округи, міста чи містечка – усі вони мають виборних урядовців. Безліч спеціальних адміністративних підрозділів виконує свої функції в галузі освіти, громадського транспорту чи водопостачання. В результаті часом важко збагнути в їхній роботі якийсь сенс, оскільки їхні юридичні права на той чи інший вид діяльності нерідко перехреснюються.

Культурні особливості: Культура Сполучених Штатів виросла з різноманітних культурних традицій. Афроамериканці зробили величезний внесок у розвиток цієї культури. Особливий культурний регіон виник свого часу на південному заході країни в результаті змішування культурних традицій латиноамериканців, індіанців та американців європейського походження. Відчутно китайський культурний струмінь у житті таких міст, як Сан-Франциско чи Нью-Йорк. Культурне розмаїття – важливий елемент, характерна особливість країни.

РЕГІОНИ

Географи використовують поняття «регіон» і як чітку систему понять, і як певний науковий підхід до організації різномірних даних в певну загальну структуру. Як і будь-яке інше наукове означення, поняття «регіон» задовільне лише в тому випадку, якщо з його допомогою вдається описати низку різномірних фактів і даних і звести їх до єдиного знаменника.

У географів поняття «регіон» може бути основним та однозначним, може базуватися на якомусь одному показнику, але може поєднувати кілька. Так, наприклад, поняття «вузловий регіон» характеризується наявністю кількох міст, об'єднаних системою зв'язку та транспортними магістралями. Ці міста об'єднані в своєрідну мережу і повинні мати ніби спільний об'єднуючий центр, хоча кожне з них водночас може суттєво відрізнятися від інших.

Для порівняння: термін «однорідний регіон» використовується на означення території, якій притаманні одна чи кілька рис на всій її протяжності, але ці риси, як правило, відсутні чи несуттєві ще будь-де. Для того, щоб вважатися регіоном, певна територія повинна мати виразно відмінні природні умови, економічні та культурні особливості. Саме в цьому значенні вживається поняття «регіон» у цій книзі.

Ми використовуємо лише кілька основних критеріїв для виділення регіонів. Створюючи цей опис Сполучених Штатів, ми намагалися віднайти кілька найважливіших рис, притаманних певним територіям та їхньому населенню, визначити характер їхньої взаємодії з навколишнім середовищем і за допомогою цих даних та фактів чітко визначити той чи інший регіон. Важливо, що у кожного регіону загалом ці риси дуже різні. Адже неможливо говорити про американський південний захід і не згадати про його посушливість та водну ерозію, чи про північ і не згадати про люти зими, чи про північний схід і оминати згадкою його найважливіші міста та промислові центри.

Завдяки прийнятій схемі ми поділили територію Сполучених Штатів на 14 регіонів (карта 1), опис кожного з них ви знайдете в окремому розділі. Вони називаються: «Мегалополіс», «Головний промисловий регіон», «Глухий закуток на сході», «Аппалачі та Озаркські гори», «Глибокий південь», «Південне узбережжя», «Головний сільськогосподарський регіон», «Глибока північ», «Великі рівнини та прерії», «Безлюдні внутрішні райони», «Південно-західний прикордонний регіон», «Каліфорнія», «Північне тихоокеанське узбережжя», «Північні землі» та «Гаваї».

У цій книзі регіони представлені як території, що мають досить чітко окреслені кордони, які часом і не збігаються з реально існуючим адміністративним поділом. «Визначення» кожного конкретного регіону передусім звичайно пов'язане з певною територією, але воно дуже залежить і від визначення основних регіональних особливостей. Ось чому, наприклад, ми описуємо урбаністичний характер мегалополіса у розділі 4, але проблеми виробництва, що дуже впливають на існування Нью-Йорка, Філадельфії, Бостона та інших індустріальних міст, з яких, власне, і складається мегалополіс, представлені також і у розділі 5. Існує два важливих моменти, характерних для регіону, що його звичайно називають середній захід, – це його урбаністично-індустріальний та сільськогосподарський характер. Кожен з них достатньо важливий, щоб претендувати на окрему увагу.

Існуючі межі регіонів далеко не завжди збігаються з ландшафтними особливостями Сполучених Штатів. Водночас певні території країни цілком можуть входити до двох або навіть кількох регіонів, а землі на стиках регіонів – це, як правило, своєрідні перехідні зони, що поєднують у собі риси, притаманні обом чи кільком регіонам. У деяких зонах ці характеристики настільки перемішалися, що дуже важко їх віднести до якогось конкретного регіону. Прикладами таких зон можуть бути райони на межі головного сільськогосподарського регіону та Великих гір, а також район між головним сільськогосподарським регіоном та глибоким півднем.

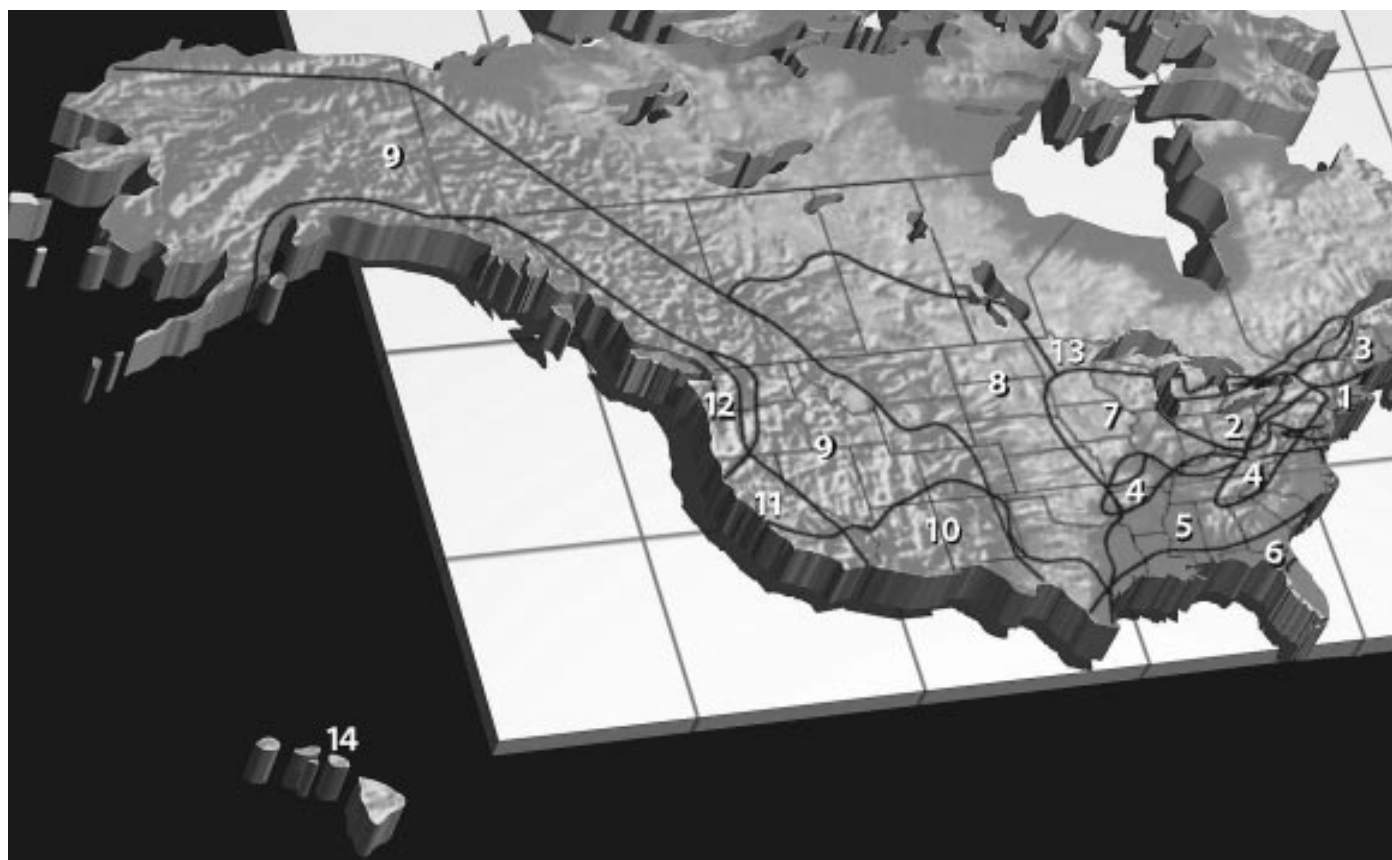
Кордони регіонів, та й самі регіони, не статичні. Міняється кількість і розташування поселень, суспільство починає використовувати нові технологічні досягнення, виникають політичні суперечності. Під впливом цих та інших обставин регіони зростають, поєднуються, виникають чи зникають. Поділ на регіони Сполучених Штатів у рік їх відкриття, у 1492 році, суттєво відрізнявся від поділу на регіони у 1776, 1865 чи 1991 роках. І тому немає підстав вважати, що тут не може відбутися жодних змін і структура регіонів у 2100 році буде такою самою, як і у 2000 році.

Вивчаючи регіони, описані у цій монографії, ви побачите, що деякі з них складаються з кількох субрегіонів, що досить помітно відрізняються один від одного і на перший погляд навіть не поєднуються. Наприклад, уявіть собі глухий закуток на сході, що складається з Адірондакських гір у штаті Нью-Йорк та тієї частини Сполучених Штатів, що відома під назвою Нова Англія. Більшість пересічних оглядачів відносять всю Нову Англію до одного регіону, з огляду на стару традицію вважаючи всі штати, що належать історично до Нової Англії, окремим регіоном з сильними спільними культурними традиціями. Проте в останні роки

завдяки процесам міграції та урбанізації в південній частині Нової Англії відбулися суттєві зміни.

Деякі з регіонів чітко збігаються з певними політичними кордонами, наприклад, у випадку з Гаваїми. Каліфорнія також досить чітко відокремлена від більшості сусідніх регіонів, вона відіграє провідну роль на шляхах змін у американській культурі, виступає з революційними політичними ініціативами та має специфічні місцеві проблеми. Мегалополіс також буде визначено у традиційний спосіб по кордонах графств.

Як ми вже відзначали, кожен з розділів, присвячених регіону, буде загалом висвітлювати одну або кілька його характерних особливостей. Більшість із них, звичайно, вимагає для опису цілої книги. У деяких регіонах певні особливості виявляються більш чітко, ніж у інших. У деяких випадках виділені риси мають не лише регіональний, але нерідко навіть загальнодержавний чи континентальний характер. ■

1. Мегалополіс
2. Головний промисловий регіон
3. Глухий закуток на сході
4. Аппалачі та Озаркські гори
5. Глибокий південь
6. Південне узбережжя
7. Головний сільськогосподарський регіон
8. Великі рівнини та прерії
9. Порожні внутрішні райони
10. Південно-західний прикордонний регіон
11. Каліфорнія
12. Північне тихоокеанське узбережжя
13. Північні території
14. Гаваї